

ВЛАДИМИР КОЛЕВ
НОВОТО ДЕТЕ ВЪВ „ВАСКО
ДА ГАМА ОТ СЕЛЮ РУПЧА“

chitanka.info

Признавам, че отначало малко се препънах във формулировката на темата. „Новото дете“... За какво ново дете говорим, когато романът на братя Мормареви и филмът са отпреди тридесетина години? От времето на устойчивия, узрял и попрезряващ социализъм. Социализъм и ново дете?...

После се досетих за малкия капан. Детето винаги е ново. То е иноватор по същността на своята природа. И независимо от ракурса на анализа, трябва да бъде разглеждано като новото дете.

Признавам. Захванах се с тази тема, имам искрящи, великолепни спомени от филма. Изтеглих си го от интернет, поставих пред себе си листата за водене на бележки. Загледах се и... Не усетих как минаха няколко часа.

Доста книги и филми са ме впечатлявали като дете. И ми ставаха скучни при повторен преглед, от позицията на възрастен човек. Усецах, че не се появява тръпката. Нормално, разбираемо и малко тъжно.

А още с първите кадри от „Васко да Гама...“ усетих тръпката. И не я загубих до последната сцена, когато тримата съзряващи пубертети са вече малки мъже. Има непреходно направени произведения. Например Библията. Или Малкият принц. Като споменах за лъчезарното момче със златисти коси, си спомних една фраза на Екзюпери. Човек произхожда от страната на своето детство. Детството е период, през който се мечтае. За какво ли не. Но има една мечта, която обединява всички деца. Тя може да бъде формулирана така: „Колко ще бъде хубаво, когато порасна голям!“ И нашият герой мърмори в една от сериите нещо от рода: „Нищо не може да се прави на моите години...“ Вероятно, и малкият Антоан Мари Роже също е мечтаел да стане възрастен. А като възрастен разбира от коя страна произхожда и кой е най-стойностния период в развитието на всеки човек.

От тук можем да направим един крайно неутешителен извод, който важи за всички хора. И за тези, които обозначаваме като умни, и за другите, които не могат да бъдат приети за такива. По същината на своята природа, човек е устроен така, че през цялото си детство, настойчиво и глуповато, иска да стане възрастен. А когато стане възрастен и осъзнае грешката си, вече е късно — животът се развива едностранно и връщане назад няма. Някои хитри жени се опитват да

затрогват (най-често мъжете край себе си), като се правят на малки деца. Полупрезрителният термин за това състояние е вдетиняване. Тази дума няма нюанси, а еднопосочно, негативно тълкувание.

... А Васко е симпатяга. Мачо — казано по модерен жаргон. Мъжкар — в българска интерпретация. Той е непосредствен. Не е интелектуален тип, както първият си приятел Женя, например. Симпатията се индукира от това недетско, мъжко излъчване.

Васко е нормално дете. А нормалното дете е заредено с фантазия, както козината на улично куче с бълхи. Пардон, сравнението не е много литературно, но е натурално точно.

Васко лъже. Постоянно, непрекъснато, по вътрешна програма. Когато възникне ситуация, на която трябва да се отреагира (най-често в защитен вариант, така е при децата), той моментално включва въображението си за изработване на поредната лъжа. Един бисер: „Щом има време, ще има време и за измисляне на една лъжа.“

Съзнанието ми прескача асоциативно. Спомняте ли си Езерното момче на Павел Вежинов? Тъжна история. То е неразбираемо за родители, учители, съученици. Гледат на него с подозрение. То постоянно нещо си фантазира — анатема трижди! Единственият, който навлиза в душевността му с лекота е неговият вуйчо-физик. Ще цитирам характерен пасаж:

„... — Сега искам да ти кажа само едно — ти имаш славно синче.

— Вярваш ли? — попита Лора^[1] поласкана.

— Не вярвам, а знам!... Той е не само умно и чувствително момче. Такива има много. Според мен той е надарен с необикновено, бих казал колосално въображение.

Но сестра му не изглеждаше чак толкова трогната от това откритие.

— Не разбираш ли? — запита физикът озадачен. — Такива се раждат едно на сто хиляди. Какво говоря — едно на милион, на сто милиона.

Лора сдържано се усмихна.

— Всяко дете... — започна тя.

— Не всяко дете — прекъсна я той троснато. Не всяко дете!... От мен ще запомниш най-важното. Макар да съм физик, а не психолог.

Паметта е само основа на съзнанието. А въображението, неговият най-висок връх!... Монт Еверес, Чомолунгма!“

Езерното момче си отива от нашият свят подобно на малкият принц. То не е създадено за този свят. Трагичният финал при него е предизвестен. Макар че, можем да приемем и друга, поетична интерпретация. Малкият принц се връща на своята планета, при своята роза. Езерното момче навлиза в хладните води за да отиде при Гутиере, която обича като истински, зрял мъж.

А Васко е прагматик с въображение. По желязно вкопана в душата си настройка, той не може да се види като трагичен персонаж. Светът край него му тежи с делничната си сивота, но... това е неговият свят. Откъде да измисли поетична алегоричност за битието си? — Баща моряк, майка отрудена домакиня — извинете за клишето, но клишетата освен скучни, са и точни като постановка. Другите фактори — класът и улицата с техните непоклатими закони. Тези закони са всичко друго, но не и справедливи. Васко е момче с оптимистично светоусещане. Той гледа към бъдещето, надява се това бъдеще да му даде смислена перспектива. Но днешният ден е пълен с капани, поставяни освен от откровените врагове и от близките хора, с които живее.

Васко не обича да чете. За него това е губене на време. На несмелата забележка на приятеля Женя, че въпреки всичко трябва да се чете, младият да Гама контрира: „Ти докато четеш, аз мисля. Престани да четеш и ще видиш колко неща ще измислиш!“. Пример-аналогия. Известният италиански физик, един от основоположниците на теорията за ядрения разпад Енрико Ферма обичал да споделя, че не чете книги. Те измествали фокуса на мисленето му. Но Енрико много обичал да ходи по конференции, професионални срещи, симпозиуми. Там се събирал с умни хора, които провокирали в главата му интересни идеи. Напоследък, по доста ТВ канали се пуска филмът „Авиаторът“. Главният герой е с името си — Хауърд Хюз. В началото на тази история, младият Хюз обещава да се запише в колеж, за да му бъде присъдено наследството, оставено от внезапно починалия баща. Съдията, в чиито ръце е решението на проблема, е покорен от чара на младия прайдоха, но е професионално добросъвестен. И докато не чува тържественото обещание за постъпване в колеж, не дава на прайдохата парите.

Във „Васко да Гама от село Рупча“ не е дадено развитието на българският симпатяга при достигането на пълнолетие.

Хауърд Хюз не си тормози главата с учене. Но с безпогрешна интуиция напипва интересен житейски път. Докато гледах филма, въпреки възрастовата разлика, рупченският да Гама и Хюз просто ми се припокриваха.

Ферма, Хюз и... Васко. С какво нашето момче е по-лошо от едно италианче и едно американче? Като капак, си спомних и за Остап Бендер. Учил-недоучил. Но философските му афоризми в социален план са диагноза на времето, в което живее. Ферма, Хюз, Бендер, Васко. Всеки, в своето време е дете на бъдещето.

Аз самия принадлежа към друг, смесен тип. Никога не съм бил от най-старателните ученици. Не принадлежа и към групата на Ферма и сие. Затова ходех добросъвестно на училище. И висях над главите на собствените си деца да правят същото. Но Васко ми е симпатичен, противно на всякаква логика.

Всяко дете на бъдещето е оптимист по природа. Всяко дете на бъдещето изповядва (дори когато не е стигнало до словесната формула) виждането, че е практически безсмъртно.

Когато стигне до кръстопът, в който се мярва пред очите смъртта, детето на бъдещето не се плаши. Не съобразява и не осмисля възможен вариант, при който може да се възнесе при ангелчетата. Нашият герой, при такава ситуация отсъжда: „Смъртните случаи ги съобщават за назидание!“

Защо пък точно за назидание? — Как защо... — При контактите си с възрастните, какво най-често се случва на децата? Ами, най-често биват поучавани и назидавани. „Това, което правиш е лошо. Истински доброто дете, в такива случаи постъпва така и така... И аз някога, като истинско добро дете, при един такъв и такъв случай постъпих така и така. Слушай ме внимателно, не си чопли носа и се старай да бъдеш старателен като мен.“

При такива случаи, възрастните обикновено не съобразяват, че може да паднат в капана на собственото самовъзвеличаване. Достатъчно е да се сетим, че малките деца често биват оставяни на ръцете на баба и дядо. А баба и дядо могат много лесно да разрушат един мит. Като разказват истории за белите на детето си, т.е. за белите на поучаващия съвършен баща.

Свършени родители. Свършени деца. Да сте виждали на живо представители на тия биологични видове? На мен не ми се случи, поне досега...

В тази книга на въображението, фактите са струпани по свършено логичен начин. Поетичното е обвързано с ежедневно в неразделимо единство.

Щом се говори за пубертетни хлапета, трябва да има и млада дама, която да разпалва въображението им. Беатриче, Офелия или нещо от този род. Има я! Тинчето. Но забележете, ако в ежедневието тя е Тинчето, в акта за раждане пише Августина. В превод от латински — Велика. Достойна за задачата си да разлюлява като океанска вълна душите на влюбените си ухажори. Името е достатъчно впечатляващо, за да бъде милостиво преотстъпено за изписване на кърмата на кораб, с който ще се извършват какви ли не подвизи. Е, не точно кораб, а лодка. И не точно лодка, а сбор от гнили дъски, които в края на краищата попадат там, където им е мястото — на дъното на плиткото заливче.

Но Августина, до предпоследната сцена на филма остава на висотата на положението си. А в последната... Но за това ще говорим накрая!

Корабът — сбора от гнили дъски си има своя, успешно защитена функция. Той е пресечната точка на амбициите на две момчета, които се изживяват като мъже.

... Лодката е възстановена. Предстои да ѝ се избере име. Съобразителният Васко се сеца за знаменития си адаш отпреди столетия и изписва на кърмата „Васко да Гама“. Основният спонсор на операцията Фори, има друго виждане по въпроса. „— Васко да Гама от село Рупча — подхвърля иронично той. — А защо не Христофор Колумб?“ Фори е символът от ежедневието, а иначе той си е чистокръвен Христофор.

Ако не беше благодатното женско присъствие, двамата млади мъже с гореща кръв, биха се хванали за ефесите на рапирите. Но Августина решава проблема с лекота, като великодушно преотстъпва името си на кораба на бъдещото колективно благоденствие.

Забележете какъв концентриран изказ на идеи е вписан в привидните хлапешки бръщолевеници. Фори е спонсорът. Той решава проблемът с набавянето на парите. Той е търговецът. Има свое кредо. Хората не пътуват, пътуват стоките. Той е мениджърът, който не се

опиянява от вълшебния звук на вълните, не иска да се мокри, а мечтае чрез това мероприятие да заработи пари. Фори е Венецианският търговец. Не само съобразителен като него. И коварен, колкото него.

Васко наистина е „Васко да Гама“, па макар и от село Рупча. За него морето е всичко. Възможност да се измъкне от досадното училище, от досадните поучения на възрастните, от досадният кръг хора, които са му омръзнали до влудване. За него морската шир е не само необятен за окото простор, но и еманация на красотата, която този свят съдържа в себе си.

Хлапето приема съвместимостта на двете противоположности. В живота има учене, работа, пазаруване, водене на малкото братче на детска градина и куп още скучни неща. Но в живота има и едно искрящо море. В това море плува огромният кораб на мечтите. На този кораб се подвизава и боцман Фотев. Голяма работа, строг командир! И по щастливо стечение на обстоятелствата — собственият баща. Всяко нормално момче е програмирано от природа да търси основания, за да се гордее със своя баща.

В малкото дни, през които е на сушата, бащата става извор на абсолютно достоверна информация за тази магия, морето. Вярно, бащата се изразява сдържано и с изтъркани от употреба думи. А мечтите му, вместо за бъдещи подвизи в необятния океан, са прозаични — за Лада. Но това няма особено значение. Това, което не успява да чуе, момчето с въображение си доизмисля. В неговото вътрешно зрение, корабът на мечтите все пак пори водите на необятния океан.

Ако бъдем милостиви към бащата, би трябвало да приемем и неговата, доста по-простичка мечта — за Ладата. За бащата корабът, на който плува е умна, но непредизвикваща вълнение машина за предвижване по водата. Истинската красота е поставена на четири гуми и се нарича Лада.

За синът, Ладата е просто лека кола. Една от стотиците, които кръстосват постоянно и трудолюбиво, улиците на града. Трудолюбиво като... мравка. С какво да те развълнува една мравка? Виж, корабът е друго нещо. Огромен, величествен, неустоим.

Кого да обвиним за това разминаване? Бащата или синът. Те обитават два различни свята. Но има нещо, което все пак ги обединява и споява. Скръзната Славчо Фотев и фантазьорчето Васко, неговият

син. Те се обичат. Искрено, истински. Така, както трябва да се обичат баща и син. И така правят съвместими два несъвместими свята. Бащата вече се е „наплувал“. Мечтае за времето, когато ще слезе от кораба за последно. И ще си остане на брега. Синът мечтае да стъпи на кораба. И най-после да започне да живее истински. Нима, тая с училището е истинска работа? — Ами, това си е чисто губене на време.

Ако бащата беше малко по-добър психолог, ако умееше да слуша не само себе си (масова болест, характерна за повечето възрастни), би забелязал симптомите на това което предстои да се случи. Но, вместо това, бащата прави мазоли на въображението си, мислейки единствено и само за Ладата.

Щом навлезе в иронизираната, но свещена по същността си територия на пубертета, всяко нормално хлапе с въображение, инстинктивно търси океана. Побягва първо в мечтите си. Домът, давал му топлина и обич, се превръща в затвор. А кой би се примирил с перспективата да си остане вечен затворник?

Трудна работа е тая... И решителният малък мъж Васко побягва. Първо в мечтите си. За да добие кураж да го направи наистина, а и защото вече е поддал на наркозата на мечтата, той заявява, че ще тръгне с кораба на баща си. Реакцията на класа е нормална: „Айде бе!“

Венецианският търговец Фори, умен и съобразителен, го контрира аргументирано. Всички мечтаем да се измъкнем, но не го правим. И ти няма да успееш! Реакцията на Васко е типична, национална: Кой, аз ли бе?...

По същността си, ловенето на бас и дуелът са първи братовчеди. И в единия, и в другия случай, двама опоненти са непоколебимо уверени в собствената си преценка по някакъв спорен проблем. И тръгват да доказват по силов път правотата си. И го правят. Както бизоните, слоновете, моржовете. Два мъжкаря си налитат на бой.

От тук би могъл да се направи и някакъв извод. Нещо от рода... за сходството между човека, бизона, слона и т.н. Но аз съм възпитан в духа на щадяща хуманност и няма да налагам такъв извод.

Дуелът, т.е. басът, е вече факт. Материалният му израз е тежък, но не впечатляващ. Три големи шоколада. Виж, честолубивата страна на въпроса наистина тежи. Ако не тръгне, Васко придобива прякора

Капитан Фукензен. Прякор, с който няма как да се гордееш. Реакцията на мъдрият възрастен отстриани (дядото на Фори), също не е лишена нито от остроумие, нито от основание: „Когато двама се хванат на бас, единият е мошеник, а другият — балама.“

Първият рунд между Венецианският търговец и Васко да Гама завършва 1:0 в полза на търговеца. Как би реагирал на поражението един човек с въображение? Съществуват няколко основни варианта.

Първи, най-разпространен. Вариантът на 95% от хлапетата. „Океанът не е за мен. Сядам си на задника.“

Втори вариант. Нека го наречем „Женя“, на името на най-верния приятел. Все пак тръгвам към кораба. Достигам до него. И си оставам на брега... Ако съм талантилив музикално например „... ще съчиня една песен за теб и морето“. Ако имам усет към мерената, римувана реч, ще напиша вълнуваща поема за този, който все пак приема предизвикателството. Ако се опрем на статистика, това са следващите 4,999% от хлапетата.

Трети вариант. „Васко да Гама от село Рупча“ (или от Португалия, разликата е несъществена). ТРЪГВАМ! Ако погледнем статистиката, това са децата, разлика 100% — 99,999%. Мизерна цифра.

Велика цифра! Това са откривателите!

Детето от този тип е омесено от по-особено тесто. То успява да съвмести в себе си несъвместимото. Мечта, фантазия и ежедневие с кофа и парцал върху люлееща се палуба. Амбициозният Наполеон го определя като „войник, който носи маршалския жезъл в раницата си.“

На палубата на кораба става превъплощението. Обикновеният Васко от село Рупча се превръща във „Васко ДА ГАМА от...“ Нямам спомен, къде е роден автентичният Васко да Гама. Нищо чудно и той да е роден в някакво село. Не селото или градът, а дръзновението правят от човека ПЪРВООТКРИВАТЕЛ! Нашето момче се качва на един висок и ръждясал тук-таме борд. И не открива нови земи и нови пътища. Формално, не прави нищо особено.

За да откриеш нови земи или нови пътища, трябва да си „намагнетизиран“ с една особена, дръзка настройка. А не само да се качиш на борда на кораб. На бордовете на хиляди кораби, постоянно пътуват милиони моряци. Мият палубата, белят картофи, ловят риба, поддържат машини. В крайна сметка получават това, заради което са

се качили на кораба. Получават заплата. Такъв е и големият, но малък мъж, измисленият боцман Слави Фотев.

На другият полюс е нашият малък герой. Васко от село Рупча е станал вече Васко да Гама, именно защото носи „в раницата си маршалския жезъл“ на първооткривателя. Какво значение има, че Васко няма раница? Жезълът може да бъде носен и в обикновена спортна чанта.

Две денонощия, бъдещият първооткривател се крие под брезента на една от спасителните лодки. Ако поддаде на първата тръпка на страха от неизвестността и се обади веднага, би станало... Какво би станало? Най вероятно, следното: „Абе, ти какво правиш тук?“ — реплика на моряка-чиновник, който го открие; „Абе, ти какво правиш тук?“ — реплика на ошашавения капитан на кораб; „Абе, ти какво правиш тук?“ — реплика на бащата. Няма да разсъждаваме над следващите типови реплики, но има голяма вероятност ошашавеният баща да обещае и това, което се обещава по норматив за такъв случай. Бой. Много бой. Сигурното е, че колкото по-близо си до родния бряг, толкова по-лесно и бързо ще се отърват от теб.

По инстинкт, или съобразително, нашият герой две денонощия се бори наистина по мъжки с кошмара на глада и безводието. Проявява находчивостта на големия първооткривател за малките неща. Достига до храната и водата. Справя се мъжки и с най-отговорният момент. Появяването си на кораба. Като човек на борда, а не като мишле в лодката.

Нека не преразказваме безбройните, жизнено автентични реакции на моряците. Какво е общото между тях? Ами, пак типовата реакция.

На всеки му се иска да ошамари тази самоходна беля на два крака, която, с факта на появяването си на кораба, вече е създала огромен проблем. И още! На всеки му се иска да прегърне това дръзко хлапе, в което, иска или не, вижда собствения си син.

Вижда своето непредсказуемо, следбитейно бъдеще!

Затова, действията на възрастните са крайно непоследователни. От една страна, всички се правят на строги. Непрекъснато го поучават. Горят от желание да изглеждат сериозни и недостижими в неговите очи. Намират му работа. Демонстрират непрекъснато желание да го наказват и наказват за страшното му прегрешение.

... Но, от друга страна, непрекъснато гледат да се навъртат край него, да се закачат с него, да се потъркат в него, като котарак в крачол. Възрастните моряци просто го обичат. И затова са трогателно объркани и непоследователни в дидактичността си.

Няма да се разпростираме и върху реакцията на брега и хората, които го населяват. Всички въздъхват с облекчение. И вземат мерки. Порицават го. Изключват го от училище. Правят каквото могат, хората. В границите на предписаното от нормативните документи. Образно казано, ако Васко се беше удавил, биха му издигнали паметник. Но, той е жив.

Господи, помогни на този, който все пак не се удави!

Воден от здравата си прагматичност, капитанът намира най-вярното решение. Той добре познава хватките на административния апарат, от които дръзкият беглец се е опитал да се измъкне. И прави необходимите контрахватки.

Успява да уреди, хлапето да остане като юнга на кораба. Успява да организира нещата така, че хлапето, освен с търкането на палубата и с беленето на картофи, да се занимава и с подготовка за явяване като частен ученик в края на учебната година. Успява да стане за него това, което се нарича „втори баща“.

Обобщение на тази ситуация прави правещият се на строг, добрякът-кок, философът от местна величина бай Георги: „Странна работа. Колкото по-голяма беля направиш, толкова по-малко бой ядеш!“

Ами, прав е човекът. На този свят справедливост няма. Това и децата го знаят. Ще допълня и с личната си позиция. Правото като такова, си е фикция. Ако въобще успее да се задържи в съзнанието на хората, поне като фикция...

В света нищо не е свършено, въздъхва веднъж най-известната лисица.

След истинското презморско пътешествие, младият авантюрист неизбежно се приближава с искрена и неподправена радост към родния бряг, където го чакат близките хора. Хората, с които предстои да установи малко по-различни и осмислени от времето взаимоотношения.

Постепенно започваш да разбираш, че това пътешествие е повлияло не само на бъдещето на Васко, но и на хората край него. По

различен начин. Всеки, според манталитета си, често и на подсъзнателно ниво, си прави някакви изводи.

Мен лично, най-много ме затрогна последната сцена, на морския бряг. Тримата досегашни неприятели и вероятни искрени бъдещи приятели Васко, Женя и Фори, съзряват за една вечер. И се превръщат в малки мъже.

Кой им помогна в това съзряване? — Естествено, жената. Малката Августина...

[1] Майката — Б.а. ↑

Публикация:

— В съкратен вариант под заглавие „Дързост, която ни опровергава“ във в-к „Сега“, 15.XII.2001 г.

— „Литературен форум“, бр. 42/X.1996 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.